

Nr 156.

Av herr **Westman m. fl.**, *angående ändring av gällande bestämmelser om val till riksdagens andra kammare.*

Bondeförbundet verkar för att det gällande valsystemet utvecklas så att bättre möjligheter beredas landsbygdens folk att göra sig gällande i förhållande till städernas och de stora industrisamhällenas väljare och en mera rättvis representation erhålles. Liksom Sveriges landsbygdsfolk vid hävdande av sina berättigade intressen framstår som bärare av för hela landet betydelsefulla uppgifter, så är det enligt vår uppfattning ett fosterländskt intresse att även denna befolkningsgrupp skall kunna göra sig hörd med en styrka den med hänsyn till sin storlek och betydelse kan ha rätt till.

Vår allmänna rösträtt och parti proportionalismen ger ur vissa synpunkter ett slags formell rättvisa när det gäller folkrepresentationens sammansättning. Under senare år har emellertid med eftertryck hävdats att det ofta nog är klen beställt med den reella rättvisan. Särskilt ur landsbygdsfolkets synpunkt torde en sådan kritik kunna framföras.

I fråga om valkretsindelningen synes förhållandena i vårt grannland Norge vara väl värda att beaktas. Där äro landsbygden och städerna skilda åt i valkretshänseende, och mandatfördelningen mellan landsbygd och städer är i den norska grundlagens § 57 så avvägd att landsbygdens representation skall städse förhålla sig till städernas som två till ett. Denna avvägning är givetvis grundad på inre norska förutsättningar, med hänsyn tagen till befolkningsförhållanden och till den allmänna betydelsen av en riktig avvägning av olika intressen mot varandra ävensom till deras betydelse för landet.

Av gammalt fanns även i vårt land särskild representation för landsbygden och särskild för städerna. Medan numera talas om att en representation i riksdagen av olika grupper och intressen skulle strida mot vårt författningsystems grundvalar, gav representationsformen i mitten av förra århundradet landsbygden och städerna särskilda valkretsar för valen till andra kammaren. Och första kammaren var ursprungligen till sin karaktär än mera en representation av landstingen som korporation i en tid, då frånvaron av fasta partiorganisationer måste komma förstakammarvalen att vida mindre än i våra dagar få karaktär av indirekta val. Ännu före 1909 valde landsbygden för sig egna representanter till andra kammaren och hade sålunda i själva valmetoden en viss garanti för att få sina intressen företrädda. Vårt proportionella system förde med sig att de gamla enmansvalkretsarna sammanfogades till större kretsar för att medgiva en fördelning av mandatet mellan partierna med hänsyn till deras styrka. Till en början voro dessa valkretsar icke lika stora som nu och det gjordes då gällande, att stadskretsarna borde förenas med kringliggande landsbygd emedan de skulle ha mera gemensamt med denna än med andra städer, som kanske lågo i en annan del av länet.

Detta var på den tiden ett avgörande argument för förenande av landsbygd och städer i gemensamma valkretsar. Något årtionde senare (1921) genomfördes en utvidgning av valkretsarna, som numera i regel överensstämmer med länsindelningen. Och nu mötte det märkligt nog så när som på ett enda fall inga hinder att förena i en sådan större valkrets städer, som förut icke kunde förenas i gemensam stadsvalkrets emedan de låga för långt från varandra. Men så hade också de då härskande stadspartierna ett påtagligt intresse av att sådana blandade valkretsar inrättades. Stadsbefolkningen och de stora samhällenas folk erhöles därigenom en gynnsammare ställning i förhållande till landsbygdsfolket. De större avstånden liksom bristen på möteslokaler och länge även bristande organisatorisk träning försvårade för landsbygdens folk att göra sig gällande inom partipolitiken. De gemensamma valkretsarna gävo även stadspartiernas organisationer ökade möjligheter att fatta fast fot på landsbygden samt skaffa sig filialföreningar, som kunde dirigeras av stadsintresset. Sålunda underlätta de blandade valkretsarna strävandena från dessa partiernas sida att splittra landsbygdsfolket och utnyttja dess röster för sina syften.

Av stor betydelse är även att, när inom de blandade valkretsarna landsbygden och stadsintressen tävla vid valen, städernas och samhällenas folk ha ett övertag redan däri att de som regel ha närmare till valurnorna. Det fordras väsentligen större plikttrohet från väljarnas sida och ett väsentligen effektivare valarbete för att på landsbygden väljarna skola möta upp vid valen i lika stor utsträckning som städernas och samhällenas väljare. Väderleksförhållandena kunna även på landsbygden spela en helt annan roll i fråga om valresultaten än när det gäller städerna. För jordbrukets folk kommer därtill att själva dess arbete, vården av djuren o. s. v. icke medger samma möjligheter att utnyttja den formellt lika rösträtten. Att valdagen förlägges till en helgdag har ej heller samma betydelse för jordbrukets folk som för vissa andra väljargrupper. Det blir icke någon rättvis tävlan när betydande grupper inom samma valkrets gå till val under så olika förhållanden.

Till detta kommer att åldersfördelningen icke är densamma i fråga om landsbygdsfolket och stads- och industriebefolkningen. Att så många av landsbygdens folk övergå till städerna och stadsnärningarna betyder så mycket mera som det i regel är frågan om röstberättigade män och kvinnor. De ha under sin barndom och uppväxttid fått sin försörjning, uppfostran, skolutbildning på landet och direkt eller indirekt ofta av jordbruket, men absorberas sedan allt för lätt av den nya miljön, glömma ofta landsbygdens sak och fångas av nya intressen. En konsekvens härav, liksom av den större barnrikedomen på landsbygden, är att de röstberättigade på landsbygden utgöra en väsentligen mindre del av hela folkmängden än de röstberättigade i städerna. Eller — om man så vill uttrycka sig — landsbygdens folk har som folkgrupp ett färre antal röster än som skulle motiveras av denna folkgrupps storlek. En uppdelning av särskilt de större blandade valkretsarna i särskilda landsbygdsvalkretsar och valkretsar för städer och stora samhällen skulle väsentligen reducera denna inkongruens

och ge åt landsbygdens folk en mera rättvis representation. Landsbygdsfolket som grupp finge då en rättvisare representation enär till grund för mandatfördelningen mellan valkretsarna ligger icke de röstberättigades antal utan hela befolkningsnumerären.

Ovidkommande partiintressen skulle icke lika lätt kunna söndrande inverka på landsbygdens väljare, om de icke vore förenade i samma valkretsar, vilket också lätt medför gemensamma lokala valorganisationer.

Om de svårigheter att i dessa uppdelade mindre kretsar tillämpa den partiproportionella rättvisan eventuellt skulle kunna, såsom tidigare i riksdagen ifrågasatts, utjämnas genom s. k. tilläggsmandat, är en annan fråga. Faran för landsbygden av att därvid de röstades antal lades till grund för mandatfördelningen, utan att hänsyn toges till folkmängden i valkretsarna, skulle kanske kunna tänkas reducerad därigenom att valkretsarna sammanfördes gruppvis och tilläggsmandaten, om sådana infördes, avvägdes mellan grupperna med hänsyn till folkmängden inom dessa. På likartat sätt förfares i Danmark, där de tätare befolkade öarna erhålla sina tilläggsmandat för sig och fastlandet utan hänsyn till eventuellt mindre hög procent röstande likväl tillförsäkras sin rättvisa del av mandaten med hänsyn till folkmängden.

Ett ytterligare spörsmål, som synes värt att beaktas, är om icke en mer eller mindre vidsträckt rätt att rösta genom fullmakt skulle för landsbygdens folk innebära att dess ogynnsamma ställning i förhållande till städernas väljare något motverkades.

Under hänvisning till vad som ovan anförts hemställes,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning avseende införande av ett rättvisare valsätt till riksdagens andra kammare med beaktande av den orättvisa, som förenandet av landsbygden med städerna och större samhällen i gemensamma valkretsar innebär för landsbygdens väljare.

Stockholm den 22 januari 1938.

K. A. Westman,
Brobygård.

Ivar Johansson.

Per Persson,
Norrby.

Oscar Tornegård.

Gillis Olsson.

Ivar Pettersson.

Victor J. Mattsson.
